

Josip Vaništa, *Sva lica Gorgone*, Galerija Forum, 16. prosinca 2021–22. Siječnja 2022.

Novo lice Josipa Vanište

Piše Barbara Vujanović

Izložbeni projekt predstavio je nikada viđene karikature koje tematskim i stilskim rasponom produbljuju razumijevanje autorskog i osobnog svijeta Josipa Vanište, ključne ličnosti kulturne i intelektualne scene druge polovice 20. i početka 21. stoljeća

Godine 2014. u intervjuu koji je dao novinaru Dobroslavu Silobriću za *Jutarnji list*, slikar Josip Vaništa je, između ostaloga, kazao: „Vrijeme je taj strahoviti sudac. Možda se za deset, petnaest godina pojavi mali element koji će oživjeti. Dolazi vrijeme apsolutne tišine kad čovjek nestane...” Sedam godina nakon te izjave i gotovo četiri godine nakon smrti umjetnika svjedočimo živosti njegova kompleksnog opusa, koji neprestano pruža izazov novih interpretacija i otkriva se u dosad nepoznatim fasetama. Za to je zaslužan unuk, Luka Filipović, voditelj Zaklade Josipa Vanište. On je u suradnji s povjesničarem umjetnosti i voditeljem Galerije Forum Feđom Gavrilovićem prošle godine ostvario dva važna projekta – knjigu *Druga strana* te izložbu *Sva lica Gorgone*, postavljenu u Galeriji Forum. Izložbeni projekt predstavio je nikada viđene karikature koje tematskim i stilskim rasponom produbljuju razumijevanje autorskog i osobnog svijeta Josipa Vanište, ključne ličnosti kulturne i intelektualne scene druge polovice 20. i početka 21. stoljeća.

Vaništa kod Krleže (unutrašnja strana Vaništinih novosti s Belom i Miroslavom Krležom na prednjoj strani), kraj 1970-ih, početak 1980-ih / Snimio Ivan Posavec

Mentalna inspiracija i provokacija

Nenametljiva

i po mnogočemu apartna pojava, istovremeno usmjerena na samostalno i kolektivno propitkivanje granica umjetnosti, iako se ostvarila unutar institucija kao što su zagrebački Arhitektonski fakultet i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, gravitirala je prije svega suvremenici i prethodnicima iz područja likovnosti, filozofije, književnosti i glazbe. U intimnoj i stvaralačkoj bliskosti s Milanom Steinerom, Marinom Tartagliom, Émilom Cioranom, Miroslavom Krležom, Arnoldom Schönbergom, pripadnicima umjetničke grupe Gorgona, Vaništa je crpio kreativnu, odnosno mentalnu inspiraciju i provokaciju. U tim je izravnim i neizravnim susretima gradio autentični izričaj i shvaćanje vremena i prostora u kojem je živio i stvarao. Medij karikature, koji nikako ne bi bio prva asocijacija na tvorca *Beskrajnoga štapa*, već stoljećima na osobito pronicav i zabavan

način odražava stvarnost aktualnoga trenutka, napose njegov politički aspekt. Vaništa je karikature posvetio sebi najbližima, supruzi Roszi, znancima, susjedima, neimenovanim kolegama s Akademije, zatim Marijanu Jevšovaru, Đuri Sederu, Tartaglii, Dimitriju Bašičeviću Mangelosu, Miroslavu i Beli Krleža, domaćim i stranim predstavnicima estrade, poput Tereze Kesovija, Drage Diklića, Barbre Streisand, natjecateljima Big Brothera i drugima.

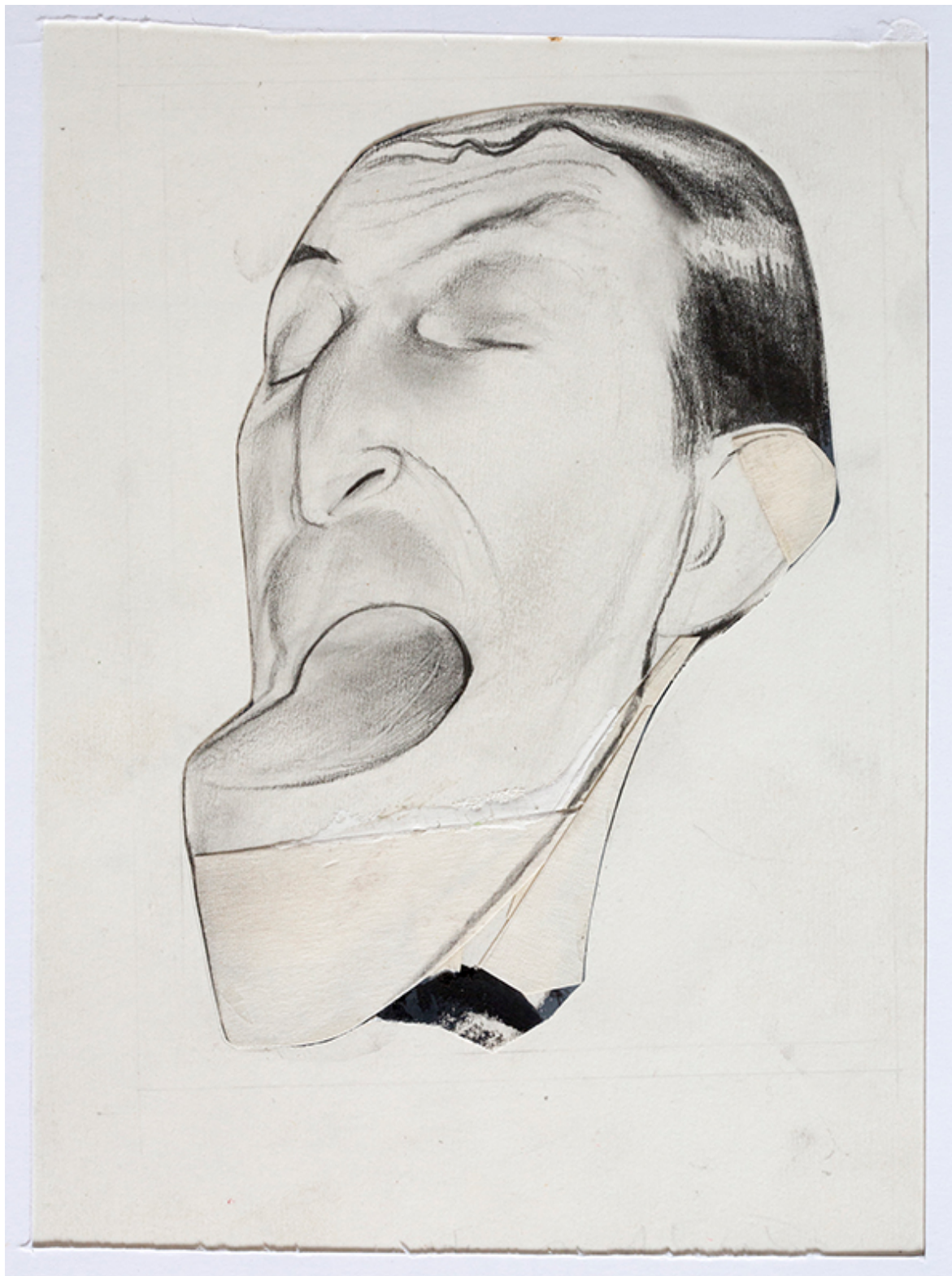
Drago Diklić,
1960-ih

Roszi Vaništa,
1980-ih

Interes za karikaturu traje od konca 1940-ih, razdoblja studiranja na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, do 2000-ih. Feđa Gavrilović, autor izložbe koja pruža uvid u sve faze toga segmenta opusa, u predgovoru ističe:

„Karikature je, uglavnom, radio za uzak krug obitelji i poznanika, ali kako je ponekada ilustrirao priče za Vjesnikova novinska izdanja, tu i tamo bi objavio i poneku

karikaturu u novinama. No, nije bio karikaturist. (...) Josip Vaništa nerijetko je svoju obitelj uveseljavao duhovitim crtežima, njegovim ponajboljim karikaturama i kolažima. Tu je nekoliko autokarikatura, karikatura njegove supruge Rozsi, kao i cijele male interne novine koje sam, za potrebe ove izložbe, nazvao *Vaništine novosti*.”

Vaništin pristup dobrohotan je prema protagonistima vlastite svakodnevnice, suvremenicima velikanima, herojima i heroinama pop-kulture. S podjednakom je simpatijom (dakle bez zajedljivosti i maliciozna

preuveličavanja) pristupao poznatima i nepoznatima, slavnima i anonimnima, te pojedincima koji se nalaze u procijepu tih krajnosti, nastojeći prigrabiti svojih petnaest minuta slave.

Tridesetak odabranih karikatura pokazuje sposobnost prilagodbe rukopisa – od minimalizma krokija, preko uvođenja kolaža do prepuštanja slikarskome nervu. Kompozicija je gdjekad svedena na najnužnije elemente opisa osobe, a gdjegdje je elaborirana. Čest je i kratki tekst, komentar, isječak dijaloga, izrečenoga ili unutarnjega monologa, kojim umjetnik dodatno kontekstualizira i personalizira prikazano. Prividno odustajanje od izravne kritike ustupa mjesto involviranosti i zainteresiranosti, koje su neizbježne u susretu s tim karikaturama.

Odsustvo političkih tema

Nevjerojatna je njihova formalna i sadržajna svježina bilo da je riječ o prizoru s mrko rezigniranim no raspričanim Krležom ili s raspjevanim šansonjerima i malaksalim studentima Akademije maksimalno uživiljenima u svoju izvedbu i rad. Tanka je, možda čak nepostojeća granica između banalnosti i uzvišenosti, inherentne umjetnicima i intelektualcima, a postupno skliznuće u *reality show*-vulgarnost lišena je komentara i oštrice osude. Feđa Gavrilović stoga zaključuje: „Gorgona, uostalom, označava stvorenje iznimne ružnoće čiji pogled čovjeka pretvara u kamen. To je možda ta naša svakodnevica, koja bukom pokušava odagnati

sveprožimajući besmisao. Vaništa je i u njezinu pogledu uspio pronaći neku intrigu, zagonetnost i dubinu. Nije joj, kao Perzej, odrezao glavu. Dopustio joj je da ga okameni i, potom, primio njezine darove.“

U društvu sve dominantniju vulgarnost Vaništa je ionako dodatno analizirao, i ti su zapisi objedinjeni u jednom od poglavlja knjige *Druga strana*. Za kraj potrebno je napomenuti da politika, kojoj se ionako uvijek sklanjao, nije zastupljena u izloženim radovima, koji su testament vremena u kojem su nastajali, ali nisu njegov jednoobrazni odraz. Umjetnikov univerzum sa svim pripadnim vrijednostima i postulatima delikatno je iscrtan na karikaturama koje nas na drukčiji i neobičan način uvode u misaonost i osjećajnost Josipa Vanište.